

«Οικογένεια και σχέσεις παραγωγής»

Απόσπασμα από την ομιλία της Τζένης Καβουνίδη Κοινωνιολόγου

Εάν κοιτάζει κανείς τη διεθνή βιβλιογραφία για την οικογένεια στη Δυτική Ευρώπη, θα διαπιστώσει ότι σχεδόν όλα τα ρεύματα της βιβλιογραφίας —είτε Μαρξιστικά είτε μη— Μαρξιστικά, αποδίδουν τις σημαντικές αλλαγές που έχουν γίνει στην οικογένεια τους τελευταίους αιώνες στην αλλαγή του τρόπου παραγωγής. Η αλλαγή δηλαδή από μορφές παραγωγής όπου η οικογένεια δούλευε σαν παραγωγική μονάδα στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής, όπου το άτομο δουλεύει για μισθό ή μεροκάματο.

Θεωρείται ότι η εκτόπιση της οικογενειακής μορφής παραγωγής από την παραγωγή τη βασισμένη σε μισθωτή εργασία, έφερε σημαντικές αλλαγές στις συζυγικές σχέσεις, στις σχέσεις γονέων και παιδιών, και στις σχέσεις με τους άλλους συγγενείς. Στον τομέα των συζυγικών σχέσεων, βρίσκουμε εντυπωσιακά αντιφατικές θέσεις στη βιβλιογραφία ως προς την κατεύθυνση της αλλαγής στην καλύτερευση ή στη χειροτέρευση της θέσης της συζύγου προς τον σύζυγό της. Ορισμένοι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι στις οικογενειακές παραγωγικές μονάδες ο άντρας/πατέρας ήταν ένας αυστηρός αρχηγός.

Υποστηρίζουν ακόμα ότι υπήρχε μια λειτουργική ανάγκη της οικογενειακής παραγωγικής ομάδας για μια τέτοια ιεραρχία με αρχηγό, και ότι αυτή η ανάγκη για ιεραρχική δομή της οικογένειας φθίνει με την αλλαγή σε καπιταλιστική παραγωγή, όπου η

οικογένεια δεν αποτελεί πλέον ομάδα παραγωγής. Άλλοι πάλι συγγραφείς θεωρούν ότι στις οικογενειακές παραγωγικές μονάδες τα μέλη της οικογένειας ελέγχανε από κοινού το προϊόν της εργασίας τους. Αντίθετα, (πάντα σύμφωνα με τους συγγραφείς), ο ατομικιστικός ιδεολογικός χαρακτήρας του καπιταλισμού σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η γυναίκα εκτοπίστηκε από την παραγωγή είχε το αποτέλεσμα ο σύζυγος μόνο να δουλεύει και να θεωρεί το μεροκάματό του αποκλειστικά δικό του.

Στον τομέα των γονικών σχέσεων, υπάρχει μία γενική συναίνεση στη βιβλιογραφία ότι η μετάβαση από οικογενειακές μορφές παραγωγής στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής είχε σαν συνέπεια την αποδυνάμωση του ελέγχου των γονέων πάνω στα παιδιά τους. Όταν επικρατούσαν οι οικογενειακές μορφές παραγωγής, οι γονείς ελέγχανε την πρόσβαση των παιδιών στα παραγωγικά μέσα όπως στη γη ή στα εργαλεία για την άσκηση κάποιου μη-αγροτικού επαγγέλματος. Ήταν πολύ δύσκολο τα παιδιά να βρουν τρόπο να βγάλουν τα προς το ζειν διαφορετικά. Με την εξάπλωση του καπιταλισμού όμως άρχισε να υπάρχει πρόσβαση σε οικονομικές δραστηριότητες που δεν ήταν κάτω από τον έλεγχο των γονιών. Δηλαδή μπορούσαν να βρουν δουλειά ανεξάρτητα από τους γονείς τους.

Ως προς τις σχέσεις της οικογένειας με τους άλλους συγγενείς, πάλι υπάρχει συ-

ναίνεση στη διεθνή βιβλιογραφία ότι η μετάβαση από οικογενειακές μορφές παραγωγής στον καπιταλισμό είχε σαν αποτέλεσμα την υπονόμηση της οικονομικής συνεργασίας και αλληλοβοήθειας ανάμεσα στους συγγενείς και τη γενική χαλάρωση των σχέσεων αυτών.

Ορισμένοι συγγραφείς αποδίδουν την αποδυνάμωση της συνεργασίας στις υποτιθέμενες ατομικιστικές ιδεολογικές επιπτώσεις της μισθωτής εργασίας, που κάνουν τους ανθρώπους λιγότερο πρόθυμους να μοιράζονται τα οικονομικά τους με τους άλλους. Άλλοι συγγραφείς αποδίδουν τη χαλάρωση των σχέσεων στις διαφορετικές ανάγκες αλληλοβοήθειας που απαιτεί η συμμετοχή σε διαφορετικούς τρόπους παραγωγής. Θεωρείται ότι όταν η οικογένεια εργάζεται για δικό της λογαριασμό, είτε είναι αγροτική, είτε είναι βιοτεχνική, έχει περισσότερη ανάγκη για σχέσεις αλληλοβοήθειας από όταν η οικογένεια εξαρτάται από μισθωτή εργασία για την προμήθεια των προς το ζειν. Θεωρείται δηλαδή ότι η οικογένεια που δουλεύει για δικό της λογαριασμό αντιμετωπίζει πολλές διακυμάνσεις στους πόρους της και οδηγείται σε σχέσεις αλληλεξάρτησης με άλλους. Θεωρείται ότι όταν αντίθετα η οικογένεια βασίζεται στη μισθωτή εργασία, υποχωρεί η ανάγκη για σχέσεις αλληλεξάρτησης επειδή δεν αντιμετωπίζει τέτοιες διακυμάνσεις και αβεβαιότητες.